

10. Айтматов, Ч.Т. Чыгармаларынын 8 томдук жыйнагы [Текст] / Ч.Т. Айтматов, ред. А. Акматалиев. - Бишкек: Учкун, 2009. – Т.1. – 400 б.

Поступила в редакцию: 19.01.2024 г.

УДК: 811.161

Акматова А.А.

док. философии, доцент Ошского государ. универ., Кыргызская Республика

Кулубекова А.О.

к.филол.н., доцент Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

Жороева А.М.

к.филол.н., доцент Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

БРИТАН ЛИНГВОМАДАНИЯТЫНДАГЫ “АЯЛ” КОНЦЕПТИНИН КӨРКӨМ КОТОРМОДО БЕРИЛИШИ (Т. ДРАЙЗЕРДИН “ЖЕННИ ГЕРХАРДТ” ЧЫГАРМАСЫНЫН МИСАЛЫНДА)

Т. Драйзердин “Женни Герхардт” чыгармасынын мисалында Британ лингвомаданиятындагы “аял” концептинин көркөм котормодо берилиши изилдөөнүн предмети болуп эсептелинет. Көркөм адабий чыгармаларды англис тилинен кыргыз тилине которууда аял концептин туюнткан тилдик каражаттарды которуу жолдорун жана ыкмаларын анализге алуу изилдөөнүн максаты болуп эсептелинет. Комплекстүү изилдөө максатында бул жумушта котормо учурунда тилдик каражаттарга экстралингвистикалык факторлордун тийгизген таасири каралат. Буга америкалык белгилүү классик Т.Драйзердин “Женни Герхардт” романынын кыргызча котормосунан алынган материал мисал боло алат. Мындай адабий чыгармалардын мисалдары аркылуу берилген котормону талдоо кыргыз котормосунун теориясы менен практикасына жасалган кадам болуп саналат жана бул изилдөөнүн актуалдуулугун аныктайт. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгында, котормо учурунда трансформациялардын колдонулушуна, жалпы мүнөздөмөсүнө жана котормодо аял концептин туюнткан каражаттарды которуу жолдоруна жана ыкмаларына анализ берилди.

Негизги сөздөр: *текст; тилдик каражаттар; котормочу; адекваттуу котормо; эквиваленттүү котормо; котормонун ыкмалары*

ПЕРЕВОД КОНЦЕПТА «ЖЕНЩИНА» В БРИТАНСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА «ДЖЕННИ ГЕРХАРДТ» Т. ДРАЙЗЕРА)

Перевод концепта «Женщина» в британской лингвистике на примере романа «Дженни Герхардт» Т. Драйзера является предметом исследования. Цель исследования - проанализировать способы и методы перевода языковых средств, выражающих концепта «женщина», при переводе литературных произведений с английского на кыргызский язык. С целью комплексного исследования в данной статье рассматривается влияние экстралингвистических факторов на языковые средства при переводе. Примером которого является материал, взятый из кыргызского перевода романа известного американского классика Т. Драйзера «Дженни Герхардт». Переводческий анализ, приведенный на примерах таких художественных произведений является первым шагом на пути к теории и практике кыргызского перевода и определяет актуальность данной работы. В результате исследования сделан анализ использования преобразований при переводе, их общей характеристики, а также способов и методов перевода средств выражения женского концепта.

Ключевые слова: *текст; лингвистические средства; переводчик; адекватный перевод; эквивалентный перевод; методы перевода.*

TRANSLATION OF THE CONCEPT OF "WOMAN" IN BRITISH LINGUISTICS (USING THE EXAMPLE OF THE NOVEL "JENNY GERHARDT" BY T. DREISER)

The translation of the concept of "woman" in British linguistics on the example of the novel "Jenny Gerhardt" by T. Dreiser is the subject of research. The purpose of the study is to analyze the ways and methods

of translating linguistic means expressing the concept of "woman" when translating literary works from English into Kyrgyz. For the purpose of a comprehensive study, this article examines the influence of extralinguistic factors on linguistic means in translation. An example of which is the material taken from the Kyrgyz translation of the novel by the famous American classic T. Dreiser "Jenny Gerhardt". The translation analysis given on the examples of such works of art is the first step towards the theory and practice of Kyrgyz translation and determines the relevance of this work. As a result of the research, an analysis of the use of transformations in translation, their general characteristics, as well as ways and methods of translating the means of expressing the female concept is made.

Key words: text; linguistic means; translator; adequate translation; equivalent translation; translation methods.

Азыркы күндө “котормо” деген түшүнүк абдан көп нерселерди камтыйт. Бир тилден экинчи тилге ырлар, көркөм проза, публицистика, ар түрдүү тармактарга тиешелүү илимий жана илимий-популярдык адабияттар, дипломатиялык документтер, иш кагаздары, саясий ишмерлердин сөздөрү менен макалалары, ораторлордун сөздөрү, гезит кабарлары, ар түрдүү тилдеги аңгемелешүүлөр, кинофильмдер ж.б. которулат. Котормо – бул тилдер ортосундагы коммуникациялык акт болгондуктан, котормонун өзүн гана жалгыз карабастан, коммуникативдүү берилиштеги көз карашта карашыбыз керек.

Окумуштуу Караева З.К. котормого төмөндөгүчө аныктама берген: «Котормо – бул адамзаттын татаал жана көп кырдуу ишмердүүлүгү. Бул бир тилди башка тил менен жөн гана алмаштырып коюу эмес, ал ар башка маданияттын өкүлдөрү кездешүүчү жана ар башка маданияттын байлыгын, улуттук өзгөчөлүгүн, аң-сезимин, дүйнө таануусун эске алуу менен, бир системадан башка бир системага өткөрүү жолу аркылуу аткарылчу атайын иш талаасы болуп саналат. Ошондуктан котормо татаал жана көп кырдуу кубулуш, объективдүү процесс, аткарылган иштин жыйынтыгы катары каралат» [1].

Ал эми котормочу Т. Абдиев котормодогу маданий айырмачылыктардын маанилүүлүгүн баса белгилеп кетет [2]. Тилдер грамматикалык түзүлүшү жана сөз казынасындагы сөздөрдүн саны боюнча айырмаланарын эске алуу менен эле так котормонун болушу мүмкүн эмес деп жыйынтык чыгарууга болот. Мындан тышкары которуунун жолу менен натыйжасына таасир тийгизе турган маданий айырмачылыктар да бар экендигин унутпоо керек. Башканы мындай коёлу, түрк жана кыргыз тилдери сыяктуу тектеш тилдерде да мындай айырмачылыктар жок эмес. Мисалы: аялдардын сулуу көзү кыргыз тилинде ботонун көзү менен салыштырылса, түркчөдө жейрендин көзү менен салыштырылып, эки тилде бото көз жана жейрен көз деп айтылат. Ушул сыяктуу эле «жаным» деген сөз кыргыз тилинде эркелетүү, жакшы көрүү маанисинде айтылса, түрк тилинде мындан тышкары таң калуу же нааразы болуу сыяктуу маанилерди да билдирет. Мындан тышкары кыргыз тилинде бул сөз эркек тарабынан эркекке карата айтылбайт, ал эми түрк тилинде айтыла берет. Мындай айырмачылыктар которуу ишинде эске алынбастан, тике которула турган болсо, котормого олуттуу залал келтирери бышык. Салыштырма грамматикалар жана кош тилдүү сөздүктөр болгону менен ар түрдүү элдердин маданияттары боюнча салыштырма эмгектер жокко эсе болгондуктан, котормочулар менен тилмечтер эки элдин маданиятын бирдей билүүгө тийиш. Бирок дайым эле мындай боло бербегендиктен, айрым учурда котормочу түпнускадагы айрым элементтерди болжолдуу түрдө которууга мажбур болот. Ал эми бул макаланын негизги максаты көркөм адабий чыгармаларды англис тилинен кыргыз тилине которууда аял концептин туюнткан тилдик каражаттарды которуу жолдорун жана ыкмаларын анализге алуу болуп эсептелинет. Бир тилден экинчи тилге которулган адабий чыгармалар жалпысынан көркөм котормо деп аталат да, ал бир элдин окурманын башка улуттардын көркөм туундулары менен тааныштырып турат.

Көркөм текст – бул жөн эле татаал, көп катмарлуу, көп аспекттүү кубулуш эмес, ал терең концептуалдуулуктун феномени, анын мааниси бир гана логикалык жактан жеткирилбейт, аны ар кандай доорлордун жана ар башка жазуучулардын текстинде сезүү оңой эмес. Мисалы, А.Ф. Лосевдин пикиринде, көркөм текст өзүндө семантикалык структураны моделдештирген, өзүнүн коммуникативдик потенциалына ээ бүтүндүктү элестетет [2].

Көркөм текст бардык маалыматты камтышы мүмкүн, сезимдер менен эмоцияларга таасир эте алат, ошондой эле эстетикалык милдетти аткарат. Тексттин автору аны ар кандай экспрессивдүүлүк каражаттары менен толтурат, бул өзү котормочу үчүн чоң кыйынчылыкка турат, котормочу жазылгандардын маанисин гана сактабастан, эмоционалдык боёкту да сактоого аракет кылуу керек.

Котормочунун тексттин маанисин жана образдарды толук жеткирүү каалоосу дайыма эле сунуштала бербейт, анткени, биринчи кезекте, котормочу окурманга көңүл буруп, түп нуска тексттин айрым өзгөчөлүктөрү түшүнүктүү болорун эске алуусу керек.

Көркөм текстти которгон котормочуга “жаккан” өзүнүн эң көп колдонгон методдору бар. Мисалы, бир эле метафора ар кандай жолдор менен которулушу мүмкүн жана бул сөзсүз түрдө котормонун сапатына таасир этпей койбойт. Көркөм котормонун дагы бир маанилүү өзгөчөлүгү – анын которулуп жаткан тексттин өзгөчөлүктөрү менен болгон байланышы эсептелет. Көбүнчө көркөм текстти которгон котормочу фразеологиялык бирдиктер, фразеологиялык фразалар жана башка көркөм каражаттар менен иштөөгө туура келет, алар так которулганда тексттин семантикалык жүгүн чагылдырбайт, ошондуктан котормо текстте алар ар түрдүү ыкмалар менен берилет, кээде котормочу түп нускадагы кайсы бир көркөм каражаттар менен кош айтышат же кайсы бир туура келген каражаттарды кабыл алат, ошондуктан түп нуска текст дайым эле адекваттуу же эквиваленттүү котормо боло бербейт [2].

Ошентип, көркөм текст котормо объектиси катары котормо процессине жана сапатына таасир этүүчү бир катар өзгөчөлүктөргө ээ. Көркөм текстти которуу – бул адам ишмердүүлүгүнүн татаал жана көп кырдуу түрү, анын жүрүшүндө ар кандай маданият, ар кандай мүнөз, ар кандай менталитет, ар кандай адабияттар, ар кандай доорлор, ар кандай салттар жана мамилелер кагылышат. Көркөм тексттин котормосу идеянын берилишинде, түпнусканын мазмунунда жатат, ал дагы бир жолу котормодо айтылат, анткени түп нускадагы каражаттар башка тилдин тилдик бирдиктери, каражаттары аркылуу, башка мыйзамдардын жардамы менен өзүнүн башка белгилер системасын түзөт [3-5].

Англис тилинен кыргыз тилине которулган чыгармаларды карап анализдеп көрөлү. Америка адабиятынын классиги Т. Драйзердин белгилүү чыгармаларынын бири болгон “*Женни Герхардт*” романы кыргыз тилине Ж. Абаев 1978-жылы которуп, басмадан чыгарылган [6]. Дженни – жаңы британиялык коомдогу аялзатынын уникалдуу образдарынын бири десек болот.

Т. Драйзер Женнинин моралдык тазалыгын ырастап, аны буржуазиялык дүйнөгө каршы коёт. Автор анын укмуштуудай сулуулугун, адам таң каларлык боорукер жана сабырдуулугун, камкордугун жана акылдуулугун, жумшак мүнөзүн, сүйкүмдүүлүгүн, ички дүйнөсүнүн кеңдигин өтө чеберчилик менен баяндайт. Дүйнөгө эмне үчүн келгенин билбей, эч нерсени түшүнбөй жашоодон кетип жаткан сейрек кездешкен өзгөчө табияттагы Женнидей асыл адамдар жашоодо бар деп жаны ачыгандык менен сүрөттөйт.

Жашоо ар дайым, акыркы мүнөттөргө чейин аларга чексиз кооз, чыныгы кереметтей көрүнөт, эгер алар суктануу менен аны аралап жүрүшсө, анда алар үчүн ал бейиштей көрүнмөк. Женнидей асылдар көздөрүн ачканда эле өздөрүн курчап турган, өзүнө жаккан

укмуштуудай дүйнөнү көрүшөт: дарактар, гүлдөр, деңиздин добушу жана чексиз түстөр. Бул алардын эң кымбат мурасы, эң жакшы байлыгы. Т.Драйзер Женини образын ушундайча берет жана аны жан аябас адам катары көрсөтөт. Ал үй-бүлөсүнө мээримин төгүп, ата-энесине жана ага-инилерине, синдилерине өмүр бою жардам берүүгө умтулат.

Демек, көркөм тексттер, эреже катары, экспрессивдүүлүктүн жана образдуулуктун көп сандагы каражаттарын камтыйт: метафоралар; салыштырма түрмөктөр; түрдүү стилистикалык каражаттар (троптор, фигуралар); кайталоо (лексикалык, фонетикалык, морфемалык ж.б.у.с.); топонимдер; энчилүү аттар жана фамилиялары; жана башкалар.

Эми котормого келсек, котормочу чыгарманы адекваттуулукка жеткирүү максатында түпнускадагы стилистикалык каражаттарды, чыгарманын колоритин толук сактоого аракет кылган, лексикалык, грамматикалык, стилистикалык трансформацияларды колдонгон. Биз котормону талдоо учурунда 30 сүйлөм карап чыгып анын ичинен бир топ тилдик бирдиктерди талдадык жана аларды төмөндөгү котормонун анализинен көрүүгө болот.

1. *Түп-нускада берилиши:* One morning, in the fall of 1880, a middle-aged woman, accompanied by a young girl of eighteen, presented herself at the clerk's desk of the principal hotel in Columbus, Ohio, and made inquiry as to whether there was anything about the place that she could do [6].

Кыргызча котормосу: 1880-жылы күзүндө эртең менен, *улгайган бир аял* он сегиздердеги кызын ээрчитип алып, Огайо штатынын Колумбус шаарындагы чоң отелге кирип барды да: отелден мага ылайыктуу жумуш табылар бекен деп, клерктен сурап калды [6].

Котормого анализ:- a middle-aged woman – *улгайган бир аял* деп берилген котормодо – орто жаштагы аял деп которгондо туура болмок, бул жерде автор *синтаксистик алмаштыруу* ыкмасын колдонгон, фактыга таянганда ал карый элек, 50 жаштарда болгон. Мында котормочунун сөз айкашты сөзмө-сөз которбогон жана жакындаштыруу менен *синтаксистик алмаштырууну ылайык* деп эсептеген десек болот.

2. She was of a helpless, fleshy build, with a frank, open countenance and an innocent, diffident manner [6].

- Ал аял толук болгону менен, *денеси чымыр эмес эле, уяттуу жана жүдөңкү* болучу.

- helpless, with – *кыскартуу*, a frank, open countenance and an innocent, diffident manner – жалпылоо ыкмасы менен которулган. Балким кырдаалга карата “уяттуу” деген сөздү “*адептүү*” “*уяң мүнөздүү*” деген сөз айкаштары менен которгондо аялдын мүнөзүн толук бермек. Ал эми “open countenance” деген сөз айкашы “*мандайы жарык*” – деген мааниге туура келет. Англис тилиндеги “frank” деген сын атооч кыргыз тилиндеги “*ачык айрым*” дегенди билдирет.

3. -Her eyes were large and patient, and in them dwelt such a shadow of distress as only those who have looked sympathetically into the countenances of the distraught and helpless poor know anything about [6].

-*Бети жайык, балбылдаган сурмалуу чон көздөрүнөн муңайым момундуктун белгиси* көрүнгөнсүйт. Алсыраган, кайгыга капталынан (белчесинен) баткан кембагалга боорукердик менен көз салып көргөн адам гана ал аялдын көзүндөгү мунду байкай алгыдай [6].

- *Бети жайык* – текстте бет жөнүндө сөз жок, бирок тексти көркөмдөө үчүн *кошумчалоо жана конкреттештирүү ыкмалары* пайдаланылган;

- large and patient – *балбылдаган сурмалуу* – *кошумчалоо*; о.э., сүйлөмдө *грамматикалык трансформация* колдонулган, эки сүйлөмгө бөлүнгөн, автор текст окурмандарга түшүнүктүү болсун үчүн ушундай ыкмаларды колдонгон. Бул текстте автор *эпитет, метафора* ж.б. стилистикалык каражаттарды так которо алган.

4. -Anyone could see where the daughter behind *her* got the timidity and shame facedness which now caused her to stand back and look indifferently away [6].

-Азыр *энесинин* далдасында туруп, калп эле эки жакты карамыш болгон анын кызынын уялгандыгынын себебин түшүнүү кыйын эмес эле [6].

- *her* ат атоочу – *энесинин* деген зат атоочко алмаштырылган, мында котормочу конкреттештирүү ыкмасын колдонгон. Анда *timidity* – кыздын бир нерсеге кабатыр болгондугу, *тартынчаактыгы* - деген сөз айкашы которулбай калган .

5. -She was a product of the fancy, the feeling, the innate affection of the untutored but poetic mind of her mother combined with the gravity and poise which were characteristic of her father [6].

-Бул кыздын мүнөзүндө *энесинин* кыялы, *анын*, *анчалык өркүндөй элек болсо да*, *абдан тунук акылы*, *тубаса боорукердиги жана сезимталдыгы*, атасынын *салабаттуулугу жана салмактуулугу* бар эле [6].

-Ал эми кийинки сүйлөмдөгү *Женнинин ички туюмун*, *табигый сулуулугун*, *акылын*, *сабырдуулугун*, *тубаса боорукер жана сезимталдыгын* котормодо чеберчилик менен чагылдырган, анча-мынча *кошумчалоо* ыкмасын колдонуп тексттеги башкы каарман *Женнинин* мүнөзүн так жана толук бере алган, демек *эквиваленттүү котормо* болгон. *Poetic* – *тунук* деген сөз менен которгон, бул каармандын акылынын бийик экендигин тактаган, демек конкреттештирген.

6. -Poverty was driving them [6].

- *Эки аялды* бул жакка муктаждыктын азабы айдап келди [6].

- *them* – *эки аял* деген сөзгө айырбашталган, кимдер жөнүндө сөз болуп жаткандыгын так берүү максатында автор конкреттештирүү ыкмасын тандаган болуш керек. (*эне баланы*) *Женни* – *кыз бала болгондуктан*- котормочу контекстуалдык алмаштыруу ыкмасын колдонгон.

7. -Mrs. Gerhardt was no weakling .

-*Миссис Герхардт* кайраттуу аял болучу [6].

- *Mrs. Gerhardt* - *Миссис Герхардт* – *транслитерация*; - *no weakling* – *кайраттуу* деп антонимдик котормо колдонулган, - *no weakling* – *алсыз эмес* деген маанини түшүндүрөт.

8. -Mother and daughter, suddenly flung into this realm of superior brightness, felt immeasurably overawed .

-*Күтпөгөн жерден тагдырдын күчү менен ушул укмуштуу шартка дуушар болгон энеси менен кызы* эмне кыларын билбей аң-таң калышты [6].

- *Mother and daughter* - *энеси менен кызы* - *эквивалент, б.а.*, сөздүн деңгээлиндеги *шайкештик*, ал эми *felt immeasurably overawed*- *коркуп кетишти* – дегенди билдирет, кыргыз тилинде “коркуу” менен “таң калуу” эки башка маанилерди берүүчү этиштер.

9. -When he had reached the upper landing an impulsive sidewise glance assured him, more clearly than before, of her uncommonly prepossessing appearance.

He noted the *high, white forehead*, with its smoothly parted and plaited hair. The eyes he saw were blue and the complexion fair

-Бир тепкичке өйдө көтөрүлгөндөн кийин жанагы киши эркисизден арт жагын кылчая карап, кызды жана алгачкы жолу байкаганындай эле, *аябай сулуу* экендигине ишенди. Кыздын *ажардуу жазы маңдайын*, эки жакка тең бөлүнүп өрүлгөн *олоңдөй* чачын, көгүлтүр көздөрү менен татынакай жүзүн байкады [6].

- *uncommonly prepossessing appearance* – сейрек кездешүүчү келбети деген маанисин аябай сулуу деп лексика-семантикалык алмаштыруу + кошумчалоо = синкреттик котормо ыкмасын колдонгон .

- *high, white forehead* – мааниси: - *анпак жазы маңдай, маанайы жарык* бул жерде *ажардуу* деген сөз менен берген, демек жалпылоо; - ал эми *олоңдой жана кыздын* деген сөздөр кошумчаланган.

10. He had even time to admire *the mouth and the full cheeks-above all, the well-rounded, graceful form, full of youth, health, and that hopeful expectancy* which to the middle-aged is so suggestive of all that is worth begging of Providence.

- Ал кыздын *оймоктой болгон оозун, жаши баланыкындай жүзүн, тал чыбыктай боюн, андагы жаштыктын жанган илебин, саламаттык менен үмүттү* – иши кылып улгайып бараткан адам кымбат көргөн сапаттын баарын – көрүп, куштарланууга да үлгүрдү [6].

- *оймоктой болгон* – кошумчалоо менен *эмфазалаштырган*, - *жаши баланыкындай* (full cheeks) - кошумчалоо менен катар *нейтралдаштырган*,

- *middle-aged* – *орто жашап калган* деген мааниси – *улгайып бараткан* деген сөз менен алмаштырган. Демек, котормочу Женнинин сырткы келбетинин сүрөттөлүшүн түп нуска тексттен кем эмес берүүгө аракеттенген, *лексика-семантикалык трансформация* колдонгон. Англис тилиндеги *in strained silence* – *кооптуу жымжырттыкта* - калтырылып кеткен.

Жогорудагы анализдер көрсөткөндөй, котормочу Женнинин образын берүүдө лексика-семантикалык өзгөртүүлөрдү байма-бай колдонгон, мисалы, *конкреттештирүү, кошумчаалоо, лексикалык алмаштыруу, кыскартуу* сыяктуу ыкмаларды атап кетебиз, ошол эле учурда *нейтралдаштыруу, эмфазалаштыруу, жалпылоо, транскрипция, транслитерация* ыкмаларын да колдонуу менен түп нускадагы көркөм маалыматты толук кандуу жана көркөмдүк көрөңгөсүн сактап берүүгө аракет кылган жана эквиваленттүүлүк, адекваттуулукка жетишүү көйгөйүн чечүүгө жетишкен.

Көркөм адабий чыгармаларды которууда котормочу Т. Абдиевдин [2] пикирине таянсак чыгарманын авторунун жеке стилин сактоо негизги милдеттердин бири болуп саналат. Бул үчүн котормочу жазуучунун чыгармачылыгын изилдеп, анын жазуучу катары индивидуалдуу стилин, анын чыгармачылыгы башка авторлордун чыгармаларынан эмнеси менен айырмаланаарын терең түшүнүшү абзел.

Жогорудагы көркөм чыгарманын которулушу боюнча жүргүзүлгөн анализдерден улам бул котормого коюлган негизги талаптардын катарына төмөндөгүлөрдү киригизүүгө болот демекчибиз:

- улуттук өзгөчөлүктү сактоого аракеттер болгон;
- түп нуска чыгармада сүрөттөлгөн тарыхый доордун реалийлерин, атмосферасын котормодо бере алган;
- котормонун тактыгы менен анын көркөмдүүлүгүн сактоого байланыштуу дилеммалык жагдайды эске алып, которуунун макростратегиясын тандап алуу ыкмасы колдонулган.

Жыйынтыктар:

1. Котормо ишинде сөздөрдү туура тандоо жана жайгаштыруу менен түп нускадагы жалпы таасирди тиешелүү “тоналдуулукта” кайра жаратууга, которулган тексттин мазмунун жана түп нусканын авторунун айтайын деген ниетин толук жана так түшүндүрүү керек экендиги көрсөтүлгөн;

2. Котормонун автору сөзмө-сөз которуу тенденциясынан алыс болуу менен түрдүү ыкмаларды жана методдорду, лексикалык-семантикалык өзгөртүүлөрдү, грамматикалык, стилистикалык трансформацияларды колдоно билүүсү зарыл экендиги белгиленген;

3. Котормо учурунда трансформациялардын колдонулушуна, жалпы мүнөздөмөсүнө жана котормодо аял концептин туюнткан каражаттарды которуу жолдоруна жана ыкмаларына талдоо жүргүзүлгөн.

Адабияттар тизмеси:

1. **Караева, З.К.** Перевод и семиотика [Текст] / З.К. Караева. – Бишкек, 2006. – 331 с.
2. **Абдиев, Т.** Котормо таануу илимине киришүү [Текст] / Т. Абдиев. – Бишкек, 2008. – 113 с.
3. **Бархударов, Л.С.** Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода [Текст] / Л.С.Бархударов. - М.: Стеоротип, 1975. – 240 с.
4. **Акматова, А.А.** Возрастные различия концепта «Женщина» и их жизненные обязанности в кыргызском языке [Текст] / А.А. Акматова // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУМУ, 2021. – №1. – С. 92-97.
5. **Акматова, А.А.** Репрезентация образного и символического значения концепта «Женщина» в кыргызской и британской культурах [Текст] / А.А. Акматова, Г.Т. Жээнбекова, А.А. Тажибаева // Наука. Образование. Техника. – Ош: КУМУ, 2023. – №3. – С. 119–125.
6. **Драйзер, Т.** Женни Герхардт: кыргыз тилине котормосу [Текст] / Ж. Абаев. – Бишкек, 1978.

Поступила в редакцию: 15.01. 2024 г.

УДК 81 373. 21+811

Исабеков И.Н.

к.филол.н., доцент Межд. универ. им. К.Ш.Токтомаматова, Кыргызская Республика

Атажанова Н.А.

к.филол.н., доцент Межд. универ. им. К.Ш.Токтомаматова, Кыргызская Республика

АК-БУЛАК ЖАНА БАРКЫРАК ЖЕР-СУУ АТТАРЫНЫН ТАРИХЫЙ-ЛИНГВИСТИКАЛЫК ЖАКТАН ИЗИЛДЕНИШИ

Изилөөнүн предмети катары топонимдин курамын түзгөн Ак-Булак жана Бар-кыр-ак бир муундуу уңгу сөздөр кыргыз-түрк тилдик катмарга тиешелүү морфемаларга этимологиялык анализ жүргүзүү болуп эсептелет. Изилдөөнүн максаты топонимди тектеш тилдердеги лексикалык бирдиктер менен салыштырып, анын ички маңызын тилдик фактылардын негизинде ачып берүү болуп саналат. Изилдөөнүн методдоруна салыштырма-тарыхый ыкманын тутумундагы этимологиялык талдоо менен кошо семантикалык анализ пайдаланылды. Изилдөөнүн баалуулугу болуп топонимге биринчи жолу тарыхый-салыштырма методдун негизинде этимологиялык талдоо жүргүзүү. Изилдөөнүн практикалык мааниси катары кыргыз тил илиминин ар кандай тармактарында (лексикология, этимология) лингвистикалык негиз болуп бере алат. Сунуш. Кыргыз тили кыргыз элинин улуу мурасы. Ошондуктан баба тилдеги табышмактуу жер-суу аттарынын бааштапкы фармасын ачып берүү же колдонуудан чыгып бара жаткан байыркы сөздөрдү кийинки урпактарга жеткирүү сөз баккан адамдын ыйык парзы деп сунушталат. Анткени, кыргыз тили жана кыргыз тарых бурмалоого дуушар болгон. Андыктан биздин милдет тарыхый адилеттүүлүктү ордуна коюу болуп эсептелет. Ошондо гана илимпоз илимий эмгегинде натыйжалуу жыйынтыктарга жетишип, кыргыз тил илимине салым кошоторуу белгиленди.

Негизги сөздөр: тарыхый –лингвистикалык; топонимдерди изилдөө; Ак-Булак; Баркырак ; аак; тарых; жер-суу аттары; салым; этимон.

ИСТОРИКО-ЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ТОПОНИМОВ АК-БУЛАК И БАРКЫРАК

Предметом исследования в данной работе является проведение этимологического анализа топонимов Ак-Булак и Бар-кыр-ак, принадлежащих к киргизско-тюркскому языковому пласту. Цель